

2.2. WYBRANE ASPEKTY TURYSTYKI WEDŁUG ŹRÓDEŁ POZASTATYSTYCZNYCH

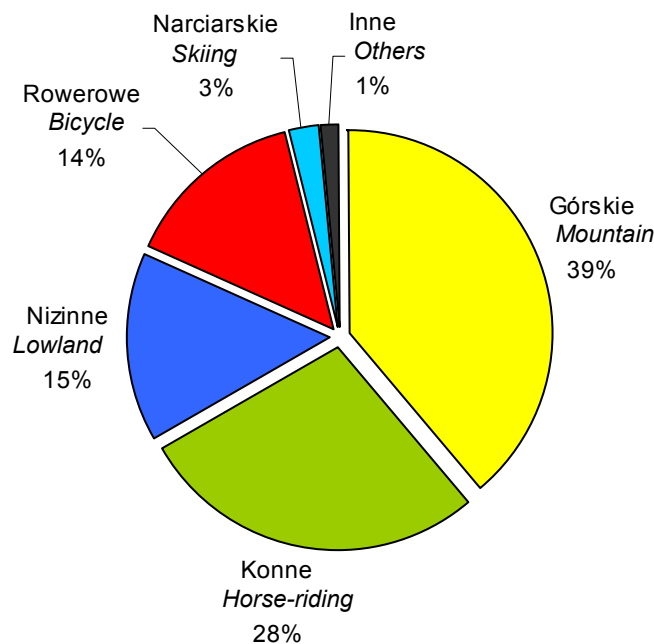
2.2.1. Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze⁶

W grudniu 2006 r. minęło 100 lat od momentu utworzenia Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, którego spadkobiercą tradycji jest PTTK.

Według danych Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego w końcu 2006 r. w województwie małopolskim dla turystów przygotowanych było 8282,2 km oznakowanych szlaków. Długość oznakowanych tras rowerowych wzrosła aż o 80,5%, a ich udział w ogólnej długości szlaków wzrósł o 9,4 pktu (z 8,0% do 14,4%).

STRUKTURA SZLAKÓW TURYSTYCZNYCH W 2006 R. Stan w dniu 31 XII

STRUCTURE OF TOURIST TRAILS IN 2006 As of 31 XII

W 2006 r. PTTK zorganizowało w Małopolsce 4529 wycieczek turystyki powszechnej (o 325 mniej niż rok wcześniej), w których uczestniczyło 146,7 tys. osób (w 2005 r. — 139,9 tys. osób). Wśród nich było 0,3 tys. osób niepełnosprawnych.

Ponadto w 2006 r. PTTK zorganizowało 2410 wycieczek i imprez turystycznych turystyki kwalifikowanej, w których brało udział 73,0 tys. osób (w tym 30,4 tys. młodzieży szkolnej). W imprezach tych uczestniczyło 0,8 tys. osób niepełnosprawnych, najwięcej w pieszych nizinnych (0,4 tys. osób). Mimo, że — w porównaniu z rokiem poprzednim — liczba wycieczek i imprez zmniejszyła się o 61, to liczba uczestników wzrosła o 0,9 tys. osób. Najwięcej odbyło się wycieczek i imprez pieszych górskich (42,3%), które zgromadziły 48,9% uczestników.

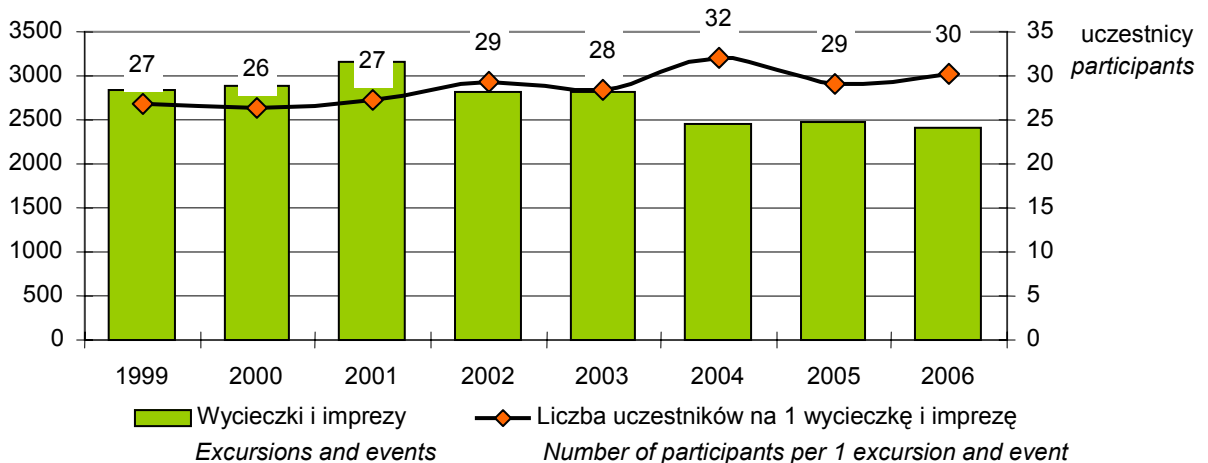
W 2006 r. przyznano 2982 odznaki turystyczne (3581 rok wcześniej), w tym: 1754 Górskie Odznaki Turystyczne (w 2005 r. — 2129), 299 Jeździeckich Odznak Turystyki Górskiej, 183 Odznaki Turystyki Pieszej, 33 Nizinne Odznaki Narciarskie, 17 Kolarskich Odznak Turystycznych, 15 Żeglarskich Odznak Turystycznych, 4 Górskie Odznaki Narciarskie, 3 Turystyczne Odznaki Kajakowe.

Szczegółowe dane o działalności PTTK przedstawiono w tabl.25–29.

⁶ Opracowano na podstawie danych Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego oraz strony internetowej PTTK <http://www.pttk.pl>

TURYSTYKA KWALIFIKOWANA ORGANIZOWANA PRZEZ PTTK
W WOJEWÓDZTWIE MAŁOPOLSKIM

PROFESSIONAL TOURISM ORGANIZED BY PTTK
(THE POLISH TOURIST COUNTRY-LOVERS' SOCIETY)
IN MAŁOPOLSKIE VOIVODSHIP

2.2.2. Ojcowski Park Narodowy⁷

Jednym z najatrakcyjniejszych regionów turystycznych województwa jest Dolina Prądnika na Wyżynie Ojcowskiej (mezoregion Wyżyna Krakowsko-Częstochowska), ok. 20 km na północ od Krakowa. Powstała ona wskutek działalności płynącej jej dnem rzeki Prądnik (dopływu Wisły). W efekcie rozpuszczania skał wapiennych (wapieni górnojurajskich) przez wodę powstał wąwóz o głębokości do 120 m i szerokości do 100 m. Brzegi Doliny stanowią urwiste, pionowe skały zbudowane z twardszych, odporniejszych na wietrzenie wapieni skalistych. Tworzą one malownicze formy skalne, z których najbardziej znane, to „Maczuga Herkulesa”, „Igła Deotymy”, „Brama Krakowska”. W stronę Prądnika opada kilkadziesiąt mniejszych dolin i wąwozów, spośród których największa jest Dolina Sąpowska (gdzie można zobaczyć ślady żeremi bobrowych). Efektem działalności krasowych są także liczne jaskinie (ponad 400); najbardziej znane i udostępnione dla ruchu turystycznego są: Grota Łokietka (320 m; 270 m udostępnionych korytarzy, posiada oświetlenie elektryczne) oraz Jaskinia Ciemna (186 m, zwiedzanie ze świeczkami). W niewielkiej odległości od Doliny Prądnika znajduje się największa na terenie Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej, udostępniona turystycznie, Jaskinia Wierchowska (1000 m).

Najpiękniejsza część Doliny Prądnika (12 km) została objęta ochroną prawną — **w 2006 r. minęło 50 lat od utworzenia Ojcowskiego Parku Narodowego**. Ojcowski Park Narodowy powstał 1 stycznia 1956 r. jako 6 park narodowy w Polsce. Obejmował powierzchnię 1440 ha. Dla ochrony tego obszaru wielkie zasługi położył prof. Władysław Szafer, badacz przyrody tego regionu, współautor projektu ochrony Doliny Prądnika.

Ojcowski Park Narodowy jest położony w powiecie krakowskim, na terenie gmin: Skała, Sułoszowa, Jerzmanowice-Przegonia i Wielka Wieś. Jest najmniejszym parkiem narodowym w Polsce — obejmuje 2145,62 ha (1528 ha, tj. 71% zajmują lasy; ochroną ścisłą objęto 251 ha, tj. 12% terenów leśnych).

Najmniejszy obszarowo park chroni jednak wielkie bogactwo fauny i flory. Na terenie parku występuje 17 z 21 gatunków znanych w Polsce nietoperzy. Liczbę gatunków wszystkich zwierząt szacuje się na 12 tys., w tym 1000 gatunków motyli oraz 1700 gatunków chrząszczy. Na terenie parku występuje ok. 1000 gatunków roślin naczyniowych, w tym ok. 50 gatunków górskich i ponad 100 gatunków ciepłolubnych (m.in. kserotermiczna trawa, ostnica Jana, o wys. do 1 m). Stwierdzono występowanie 230 gatunków mchów i wątrobowców, ok. 200 gatunków porostów i 1140 gatunków grzybów.

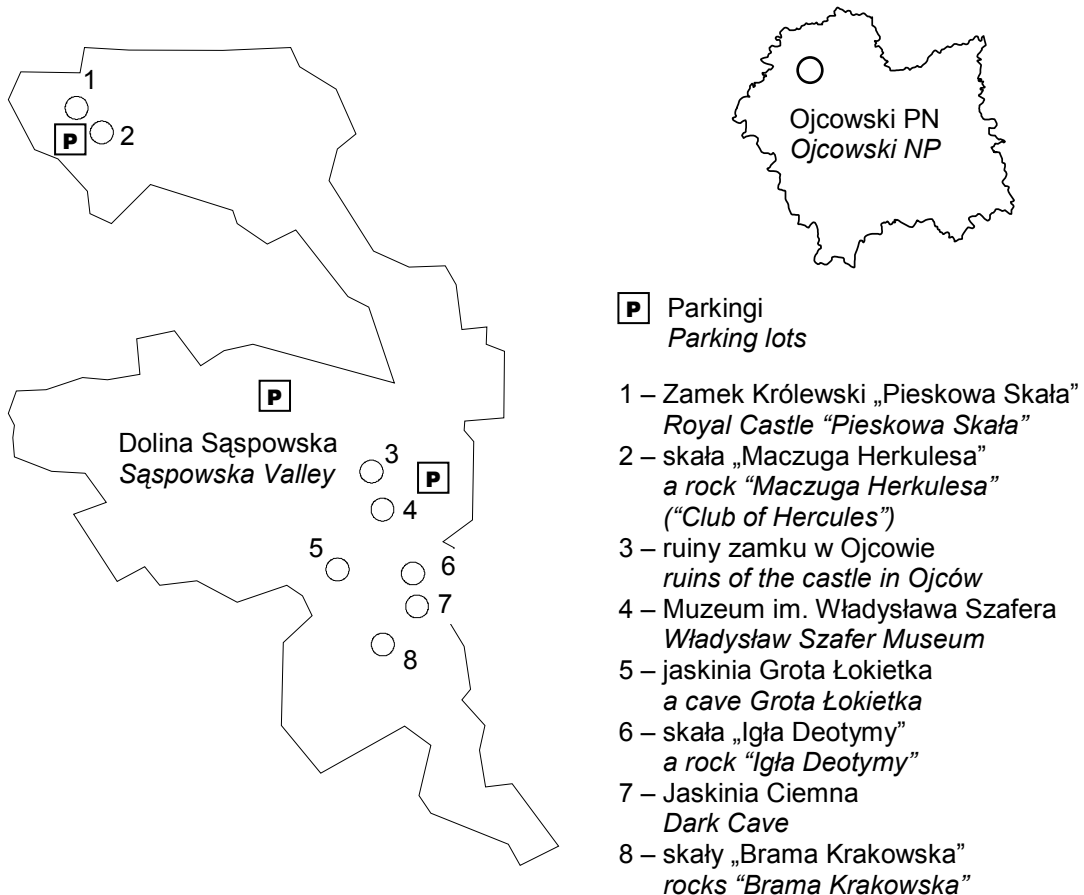
⁷ Opracowano na podstawie: *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 stycznia 1956 r. w sprawie utworzenia Ojcowskiego Parku Narodowego* [z mocą od 1 stycznia 1956 r.] (Dz. U. Nr 4, poz. 22); *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 8 sierpnia 1997 r. w sprawie Ojcowskiego Parku Narodowego* (Dz. U. Nr 99, poz. 607); *Polska. Parki Narodowe*, Danuta Cyruł (red.), Wyd. Sport i Turystyka – MUZA SA, Warszawa 2000; Józef Partyka, Robert Cieśliak, *Ojcowski Park Narodowy, 45 lat Ojcowskiego Parku Narodowego*, seria: *Spotkania z przyrodą*, Wyd. Oficyna Wydawnicza „Multico”, Warszawa 2001; strona internetowa Ojcowskiego Parku Narodowego <http://www.opn.pan.krakow.pl/>; *informacje Dyrekcji Ojcowskiego Parku Narodowego z dnia 16 maja 2007 r.*

Ojcowski Park Narodowy udostępniony jest dla ruchu turystycznego; preferowana jest turystyka piesza (ok. 20 km znakowanych szlaków turystycznych), ale i dla turystów zmotoryzowanych utworzono 3 parkingi (w Ojcowie, Pieskowej Skale i Żółtej Górze). Turyści mogą skorzystać z noclegów w kwaterach prywatnych (ok. 100 miejsc noclegowych w Ojcowie) i w 1 domu wycieczkowym (40 miejsc) oraz z pola namiotowego (pod Żółtą Górą).

Ojcowski Park Narodowy znajduje się na jednym z najstarszych szlaków turystycznych w Polsce, na „Szlaku Orlich Gniazd”.

**SCHEMAT ROZMIESZCZENIA WYBRANYCH ATRAKCJI TURYSTYCZNYCH
W OJCOWSKIM PARKU NARODOWYM**

**SCHEME OF DEPLOYMENT OF SELECTED TOURIST ATTRACTIONS
IN THE OJCOWSKI NATIONAL PARK**

2.2.3. Gorczański Park Narodowy⁸

W 2006 r. minęło 25 lat od momentu utworzenia Gorczańskiego Parku Narodowego. Park powstał z dniem 1 stycznia 1981 r. jako 14 park narodowy w Polsce i 5 w polskich Karpatach. Według różnych projektów Park miał obejmować obszar: 13,0 tys. ha, 9,2 tys. ha, 6,7 tys. ha. Ostatecznie ochroną objęto 5908,44 ha. Obecnie Park obejmuje powierzchnię 7029,85 ha (97% w jednym kompleksie, 3% stanowi 15 enklaw), w tym obszar ochrony ścisłej to 3610,91 ha. Lasy zajmują 93,8% powierzchni. Park położony jest na terenie powiatów limanowskiego (77,8%) i nowotarskiego (22,2%); na terenie gmin: Niedźwiedź (42%), Kamienica (19%), Mszana Dolna (16%), Ochotnica Dolna (14%) i Nowy Targ (9%).

⁸ Opracowano na podstawie: *Rozporządzenie Rady Ministrów z 8 sierpnia 1980 r. w sprawie utworzenia Gorczańskiego Parku Narodowego* (Dz. U. Nr 18, poz. 66); *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 stycznia 1997 r. w sprawie Gorczańskiego Parku Narodowego* (Dz. U. Nr 5, poz. 26); *Gorczański Park Narodowy. 25 lat ochrony dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Gorców*, pod red. Wojciecha Różańskiego, Poręba Wielka 2006; strona internetowa Gorczańskiego Parku Narodowego <http://www.gpn.pl>; *informacje Dyrekcji Gorczańskiego Parku Narodowego z dnia 23 maja 2007 r.*

Park chroni pozostałości puszczy karpackiej (60% powierzchni lasów stanowi buczyna karpacka). Flora GPN liczy ok. 850 gatunków roślin naczyniowych (z czego ochroną ścisłą objętych jest ok. 60 gatunków), ok. 200 gatunków mchów i ok. 360 gatunków porostów.

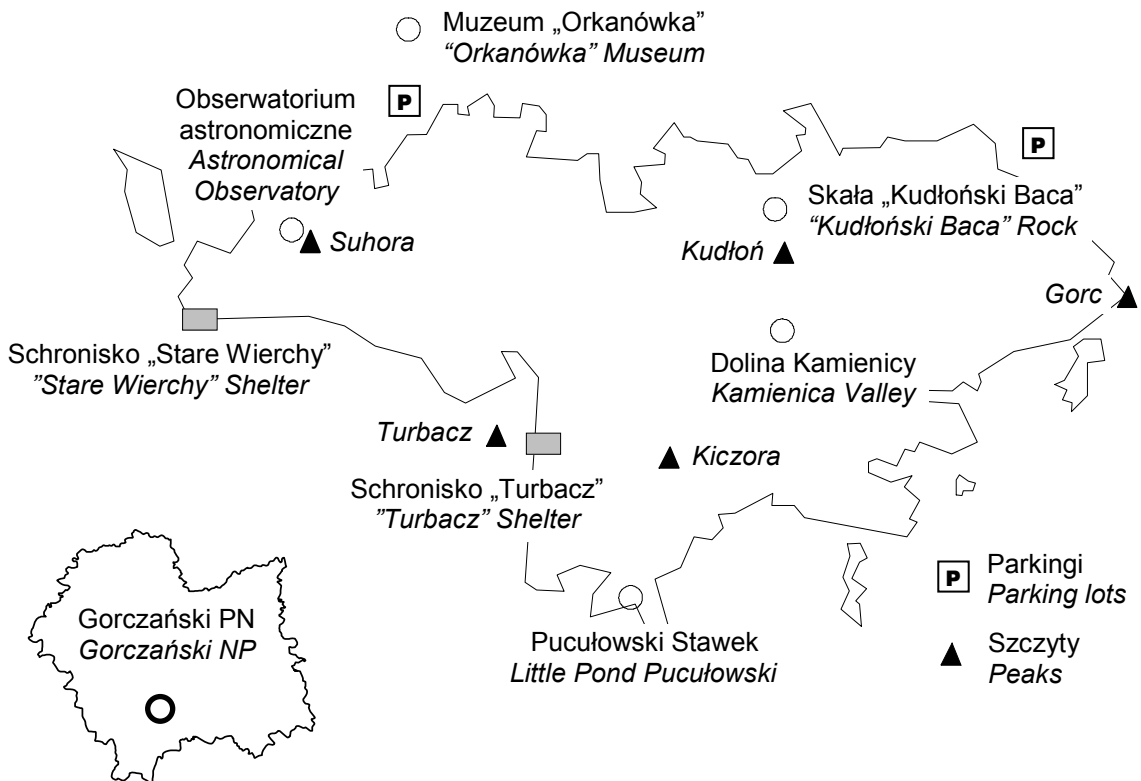
Na terenie Parku stwierdzono występowanie 46 gatunków ssaków (50% występujących w Polsce; ochronie prawnej podlega 25 gatunków), ok. 50 gatunków motyli dziennych oraz ok. 1000 gatunków chrząszczy. Od 2004 r. Gorceński Park Narodowy został włączony do programu Natura 2000 jako Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków (ze względu na ochronę rzadkich gatunków ptaków: głuźca, dzięcioła białogrzbietego, sóweczki i puszczyka uralskiego).

Na terenie GPN dopuszczona jest turystyka piesza, narciarska, rowerowa i konna. Oprócz 66,5 km szlaków turystycznych dla turystów udostępniono 40,4 km oznaczonych dróg wewnętrznych dolinowych i stokowych. Od 1994 r. dopuszczona jest turystyka rowerowa (trasy rowerowe obejmują 57,7 km) oraz turystyka konna (58,9 km szlaków) — trasy te w dużej mierze przebiegają szlakami pieszymi i drogami stokowymi. Istnieje także 9 ścieżek edukacyjnych: „Dolina potoku Turbacz”, „Na Turbaczyk”, „Wokół doliny Poręby”, „Park podworski i góra Chabówka”, „Dolina Kamienicy”, „Dolina Gorcowego Potoku”, „Dolina potoku Jaszczce”, „Z Łopusznej na Jankówki”, „Z Turbacza na Jaworzynę”; mają one od 4 do 7 km długości i umożliwiają zapoznanie się z przyrodą Gorców. W zachodniej części Parku (na Tobołowie) oraz w bliskim sąsiedztwie (na Maciejowej i Obidowej) znajdują się wyciągi narciarskie i trasy zjazdowe.

Przy granicach Parku znajdują się 3 schroniska turystyczne: schronisko PTTK im. Władysława Orkana na Turbaczu (110 miejsc noclegowych), schronisko PTTK im. Czesława Trybowskiego na Starych Wierchach (25 miejsc noclegowych), schronisko PTTK na Maciejowej (25 miejsc noclegowych). W okresie od 1 kwietnia do 30 października czynne jest schronisko studenckie „Hawiarska Koliba” w dolinie potoku Jamne w Ochotnicy Górnej (40 miejsc noclegowych). W czasie wakacji czynna jest studencka baza namiotowa na Halach Gorcowskich; miejsca biwakowe istnieją na polanie Trusiówka w Lubomierzu-Rzekach oraz na polanie Oberówka w Porębie Wielkiej-Koninkach. Większe parkingi, dla turystów zmotoryzowanych, znajdują się w Porębie Wielkiej-Hucisku oraz w Lubomierzu-Rzekach.

SCHEMAT ROZMIESZCZENIA WYBRANYCH ATRAKCJI TURYSTYCZNYCH W GORCZAŃSKIM PARKU NARODOWYM

SCHEME OF DEPLOYMENT OF SELECTED TOURIST ATTRACTIONS IN THE GORCZAŃSKI NATIONAL PARK

Według szacunków dokonanych na podstawie monitoringu ruchu turystycznego i badań ankietowych przeprowadzonych przez pracowników GPN, przepustowość szlaków turystycznych wynosi 2380 osób na dzień — tyle osób maksymalnie może przebywać w Parku bez szkody dla przyrody i aby zachowany był komfort psychiczny turystów. Według badań, w okresie letnim 1999–2001, dzienna liczba turystów wynosiła maksymalnie 1163 osoby, co stanowiło ok. 50% dopuszczalnej liczby. Obciążenie na szlakach było jednak nierównomierne: zdecydowana większość turystów wchodziła na szczyt Turbacza (45%), co powodowało, że najwięcej turystów wędrowało szlakami z Poręby Wielkiej na Obidowiec oraz z Poręby Wielkiej na Turbacz.

Od początków istnienia Gorczańskiego Parku Narodowego rokrocznie odwiedza go kilkadziesiąt tysięcy turystów — głównie w sezonie letnim. Na początku lat 80. było to ok. 15 tys. osób rocznie; w 1990 r. liczba turystów spadła do ok. 9 tys. W kolejnych latach następował jednak ciągle wzrost ruchu turystycznego — w 2000 r. liczba turystów osiągnęła ok. 42 tys. osób. W 2001 r., ze względu na warunki pogodowe, spadła do 25 tys., a od 2002 r. nieznacznie rośnie. W 2001 r. ok. 65% turystów stanowili turyści jednodniowi (odwiedzający).

2.2.4. Małopolski Szlak Architektury Drewnianej⁹

W ostatnich latach pojawiły się nowe formy turystyki związane z promocją Małopolski (oraz Polski) — są to tzw. szlaki tematyczne. Zostały oznakowane: „Szlak Romański”, „Szlak Gotycki”, „Szlak Cysterski”, „Małopolski Szlak Owocowy”, „Małopolski Szlak Techniki”, „Szlak Cerkwi Łemkowskich”, „Turystyczny Szlak Kolejowy przez Karpaty”, „Małopolska Trasa UNESCO”, „Małopolski Szlak Papieski PTTK”, trasa „Śladami Żydów Małopolskich”. Szlaki te umożliwiają turystom i odwiedzającym poznanie różnorodnych atrakcji turystycznych położonych na terenie województwa.

Jedną z ciekawszych atrakcji tego typu jest „Małopolski Szlak Architektury Drewnianej”. Został on stworzony na wzór tras turystycznych „Zamki nad Loarą” we Francji, „Romantischen strasse” we Frankonii w Niemczech oraz „Burgenstrasse” we Frankonii i w Czechach. Szlak ma na celu ocalenie od zapomnienia zabytków specyficznej architektury drewnianej, kultury i sztuki ludowej Małopolski oraz promowanie regionu wśród turystów krajowych i zagranicznych. Liczy 1500 km (podzielonych na 9 tras) i obejmuje 237 obiektów i zespołów obiektów: kościołów, cerkwi, kaplic, dzwonnicy, plebani, dworów, willi, spichlerzy, karczem, zagród i chałup wiejskich, skansenów oraz zespołów zabudowy drewnianej. Obiekty te zostały podzielone na 5 rodzajów:

- kościoły — łącznie z kaplicami, kapliczkami i dzwonicami (132 obiekty),
- cerkwie (40),
- skanseny (8),
- dwory — łącznie z pałacami, dworkami i willami (17),
- zabudowy — łącznie z wszystkimi pozostałymi obiektami architektury drewnianej (40).

Wszystkie obiekty są oznakowane specjalnymi tablicami informacyjnymi wraz z mapami oraz ponad 600 drogowskazami. Do największych zabytków należą 4 kościoły wpisane 3 lipca 2003 r. na Listę Światowego Dziedzictwa Kultury UNESCO: kościół pw. św. Michała Archanioła w Binarowej, kościół pw. św. Michała Archanioła w Dębnie, kościół pw. św. Leonarda w Lipnicy Murowanej oraz kościół pw. świętych Filipa i Jakuba Apostołów w Sękowej.

Obiekty architektury drewnianej położone są na terenie wszystkich powiatów, najwięcej jest ich w powiecie nowosądeckim (41) oraz gorlickim (35), a najmniej — w powiecie proszowickim (1), wielickim (2) i w Tarnowie (2).

W Polsce istnieją jeszcze tylko dwa tego typu szlaki: na terenie województwa śląskiego oraz podkarpackiego.

⁹ Opracowanie na podstawie publikacji *Szlak Architektury Drewnianej. Małopolska*, wyd. Bezdroża, Kraków 2005 oraz strony internetowej <http://szlak.wrotamalopolski.pl>

TABL. X. OBIEKTY I ZESPOŁY OBIEKTÓW NA „MAŁOPOLSKIM SZLAKU ARCHITEKTURY DREWNIANEJ” WEDŁUG RODZAJÓW OBIEKTÓW I POWIATÓW W 2005 R.
BUILDINGS AND COMPLEXES OF BUILDINGS ON THE “MAŁOPOLSKI TRAIL OF WOODEN ARCHITECTURE” BY TYPE OF BUILDINGS AND POWIATS IN 2005

POWIATY POWIATS	Ogółem <i>Total</i>	Kościóły <i>Churches</i>	Cerkwie <i>Orthodox churches</i>	Skanseny <i>Heritage parks</i>	Dwory <i>Manors</i>	Zabudowa <i>Building complex</i>
OGÓŁEM	237	132	40	8	17	40
TOTAL						
Bocheński	12	9	–	–	1	2
Brzeski	14	7	–	–	1	6
Chrzanowski	3	1	–	1	–	1
Dąbrowski	3	2	–	–	–	1
Gorlicki	35	12	21	1	–	1
Krakowski	14	12	–	–	1	1
Limanowski	15	12	–	–	2	1
Miechowski	3	2	–	–	1	–
Myślenicki	7	5	–	1	1	–
Nowosądecki	41	13	19	1	2	6
Nowotarski	22	13	–	1	1	7
Olkuski	3	2	–	–	1	–
Oświęcimski	8	7	–	–	–	1
Proszowicki	1	1	–	–	–	–
Suski	7	3	–	2	–	2
Tarnowski	12	8	–	–	–	4
Tatrzański	17	7	–	–	5	5
Wadowicki	8	7	–	–	–	1
Wielicki	2	1	–	–	1	–
M. Kraków	5	4	–	–	–	1
M. Nowy Sącz	3	2	–	1	–	–
M. Tarnów	2	2	–	–	–	–

TABL. XI. OBIEKTY I ZESPOŁY OBIEKTÓW NA „MAŁOPOLSKIM SZLAKU ARCHITEKTURY DREWNIANEJ” WEDŁUG RODZAJÓW OBIEKTÓW I TRAS W 2005 R.
BUILDINGS AND COMPLEXES OF BUILDINGS ON THE “MAŁOPOLSKI TRAIL OF WOODEN ARCHITECTURE” BY TYPE OF BUILDINGS AND ROUTES IN 2005

WYSZCZEGÓLNIENIE <i>SPECIFICATION</i>	Ogółem <i>Total</i>	Kościóły <i>Churches</i>	Cerkwie <i>Orthodox churches</i>	Skanseny <i>Heritage parks</i>	Dwory <i>Manors</i>	Zabudowa <i>Building complex</i>
OGÓŁEM	237	132	40	8	17	40
TOTAL						
I Region Jurajsko-Oświęcimski <i>Jurajsko-Oświęcimski Region</i>	38	30	–	1	2	5
IA wariant Mogiła-Proszowice	7	6	–	–	1	–
<i>Mogiła-Proszowice variant</i>						
II Region Nadwiślański	28	17	–	–	2	9
<i>Nadwiślański Region</i>						
III Region Podhalańsko-Pieniński ... <i>Podhalańsko-Pieniński Region</i>	48	25	–	3	6	14
IV Region Pogórza Beskidzkiego <i>Region of the Beskids foothills</i>	50	35	1	4	4	6
IVA wariant Nowy Sącz-Limanowa... <i>Nowy Sącz-Limanowa variant</i>	7	6	–	–	1	–
IVB wariant Nowy Sącz-Krynica	15	2	10	–	–	3
<i>Nowy Sącz-Krynica variant</i>						
V Region Krynicko-Gorlicki	41	8	29	–	1	3
<i>Krynicko-Gorlicki Region</i>						
VI trasa łącznikowa	3	3	–	–	–	–
<i>linking route</i>						

2.2.5. Kolejki i wyciągi narciarskie¹⁰

Jedną z najprężniej rozwijających się form rekreacji jest narciarstwo na przygotowanych stokach narciarskich. W ostatnich latach wzrosła liczba kolejek krzesełkowych. W pobliżu stacji narciarskich (ośrodków narciarskich, z przynajmniej jednym wyciągiem) powstają obiekty noclegowe oraz bary i restauracje. Spośród wszystkich stacji (ośrodków) narciarskich 77,8% ma armatki śnieżne, 93,3% posiada ratraki, 91,1% ma oświetlone stoki narciarskie, a przy 80,0% istnieją szkółki narciarskie.

Szczegółowe rozmieszczenie kolejek i wyciągów narciarskich według powiatów przedstawiono w części tabelarycznej w tabl. 33.

TABL. XII. KOLEJKI KRZESEŁKOWE WEDŁUG STACJI NARCIARSKICH
W SEZONIE ZIMOWYM 2006/2007

CHAIR-LIFTS BY SKI STATIONS IN WINTER SEASON 2006/2007

WYSZCZEGÓLNIENIE <i>SPECIFICATION</i>	Typ (liczba miejsc na krzesełku) <i>Type (number of seats on a chair)</i>	Długość <i>Length</i>	Różnica wzniesień <i>Difference of elevations</i>	Przepustowość w osobach na godzinę <i>Capacity in persons per hour</i>
		w metrach <i>in metres</i>		
Powiat limanowski:				
Kasina Wielka Śnieżnica	4	1100	290	2400
Koninki Tobołów	1	1200	300	600
Laskowa Kamionna	1550	300	2200
Powiat nowosądecki:				
Rytko Ryterski Raj	4	700	200	2000
Wierchomla	4	1600	300	2000
Powiat nowotarski:				
Kluszkowce Czorsztyn Ski	2	550	150	1200
Szczawnica Palenica	4	786	262	2400
Powiat myślenicki:				
Myślenice Zarabie K1	1	2006	325	450
Myślenice Zarabie K2	4	770	235	2397
Powiat suski:				
Zawoja Mosorny Groń	4	1380	336	2400
Powiat tatrzański:				
Białka Tatrzańska Bania	4	320	60	2000
Bukowina Tatrzańska Kotelnica (1) ..	3	1380	210	1300
Bukowina Tatrzańska Kotelnica (2) ..	4	800	170	2000
Bukowina Tatrzańska Kotelnica (3) ..	6	1300	205	3000
Bukowina Tatrzańska Turnia	2	400	90	1500
Kasprowy Wierch Gąsienicowa	4	1180	352	2400
Kasprowy Wierch Goryczkowa	2	1624	602	730
Małe Ciche	4	1250	220	2400
Witów D	4	100	150	220
Zakopane Butorowy Wierch	2	1619	272	880
Zakopane Harenda	4	600	210	2400
Zakopane Nosal	1	650	245	360
Zakopane Szymoszkowa Duży	6	1342	261	3000
Zakopane Szymoszkowa Mały	2	400	60	2000

¹⁰ Opracowano na podstawie publikacji *Do Małopolski. Katalog ofert stacji narciarskich*, wyd. Małopolska Organizacja Turystyczna, Kraków 2007 oraz strony internetowej Małopolskiej Organizacji Turystycznej <http://www.mot.krakow.pl/>